

РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПОВОЄННИХ ПОТРЕБ РИНКУ ПРАЦІ

Мета нашого дослідження полягала в оцінці ролі професійної (професійно-технічної) освіти України у забезпеченні кадрових потреб ринку праці.

У зв'язку з складними динамічними змінами в економіці країни у воєнний та післявоєнний періоди вивчення ринку праці потребує особливої уваги. До повномасштабної війни український ринок праці вже характеризувався вченими як незбалансований кризовий. Війна в Україні спричинила значні проблеми у забезпеченні підприємств робочою силою. Довгострокова перспектива незбалансованості попиту та пропозиції на ринку праці може призвести до надмірних бюджетних видатків, що є неприпустимим в умовах дефіциту державного бюджету та спричинити посилення соціальної напруги [1-5].

Для відновлення зруйнованих підприємств, перш за все, необхідно відновити інфраструктуру регіонів, відбудувати житло для кваліфікованих спеціалістів, необхідних на наступних етапах відновлення. Пріоритетом забезпечення спеціалістів житлом є не лише необхідність розміщення людей у зруйнованих місцях, а й формування належної якості життя, що, зокрема, стає стимулом для повернення мігрантів та їх переміщення.

Зменшуючи ризики війни, відновлюючи рівень споживання продукції та послуг населенням, а головне – потребу відбудовувати зруйноване, але ділова активність зростатиме ще швидше. Зокрема, у раз припинення бойових дій кількість мобілізованих, яка нині становить понад 1 млн осіб, буде зменшена до довоєнного рівня, повернення вимушених переселенців, чисельність яких наприкінці 2023 р. становила 6,3 млн осіб на Батьківщину буде стимулюватися

припиненням їх фінансової підтримки з боку урядів приймаючих країн. Це може призвести до хронічного безробіття, відповідно, тривалої стагнації економіки. Водночас повернення мігрантів не призведе до підвищення кваліфікаційного рівня загальної кількості шукачів роботи, по-перше, через дискваліфікацію значної частини мігрантів через тривале безробіття, а по-друге, тому що найбільш кваліфіковані переселенці вже працевлаштовані за кордоном.

Відбудова зруйнованих міст та сіл потребуватиме фахівців будівельної галузі всіх спеціальностей. Це також призведе до збільшення попиту на робочу силу в усіх суміжних галузях. Прогнозований ріст вакансій відбудеться не за рахунок збільшення обсягів підготовки спеціалістів, а через цифровізацію підприємств. При цьому зростання попиту на кваліфіковані кадри на перших етапах реконструкції буде незначним через значні масштаби руйнування промислових підприємств. Дослідження змін у час потреб роботодавців у працівниках виявило зростання попиту на робочу силу на рівні 6% за квартал. Зазначена оцінка є базовим рівнем для порівняння динаміки окремих напрямів спеціалізацій. Цей показник усереднений по всіх спеціальностях, що певною мірою приховує диспропорції у попит на мікроспеціальності.

По-перше, це стане фактором динамічних змін у наборі необхідних ринкових спеціалізацій; по-друге, прискорить зростання кадрового дефіциту; по-третє, потребуватиме системи вищої освіти, яка забезпечуватиме швидку та якісну перепідготовку спеціалістів. Це призведе до необхідності технологічної модернізації, яка, у свою чергу, потребуватиме спеціалістів відповідної мікроспеціалізації. Це призведе до того, що для відбудови та модернізації економіки більше 50% кваліфікованих працівників потребуватимуть оновлення кваліфікаційного рівня своїх спеціальних знань, а потреба в низькокваліфікованих працівниках суттєво зменшиться.

Другим етапом має стати оцінка власних фінансових можливостей, обсягу зовнішньої фінансової допомоги, періодів її отримання для встановлення часових інтервалів потреби в працівниках певної кваліфікації. Вона буде збільшуватися лише на наступних етапах відновлення економіки. Це вимагатиме від професійної освіти перегляду своїх орієнтирів, зокрема переходу від

формування кваліфікаційного рівня здобувача освіти до його відповідності професійним стандартам на основі компетентності.

По-третє, професійна освіта має бути більш гнучкою до вимог ринку праці. Нормативно-правове забезпечення вимагає визнання дипломів для отримання відповідного кваліфікаційного рівня за обраною спеціальністю на додаткових короткострокових курсах. Для скорочення розриву між попитом та пропозицією на ринку праці необхідно переходити до надання професійної освіти зі скороченим терміном навчання та відкриття додаткових короткострокових курсів з різних професій. Це забезпечить не лише динамізм підготовки та перепідготовки спеціалістів та можливість динамічного реагування на потреби ринку праці, але й дозволить шукачам роботи визначити свою кваліфікаційну траєкторію та докласти зусиль для її модернізації.

Індекс зміни кваліфікованих робітників за останні роки перевищує вказаний показник для некваліфікованих робітників щонайменше на 6-10%. Це, зокрема, свідчить про більший попит на кваліфікованих працівників, що забезпечує їх успішність у пошуку нової роботи, що більше відповідає їхнім вимогам, водночас це свідчить і про неадекватність певної кількості роботодавців зростаючим потребам цієї категорії персоналу та, відповідно, необхідність зміни підходів до кадрової політики. Зазначений розрив у попиті на робочу силу за рівнем кваліфікації у післявоєнний період зростатиме.

Значна невизначеність у рівнях попиту та пропозиції окремих спеціальностей в умовах сучасних викликів, зокрема щодо повернення 400 тис. мігрантів на Батьківщину у другій половині 2023 р. З огляду на наведену вище оцінку інструктивними структурами рівня безробіття, його зниження у 2025 році до 14,7%, тобто в 1,25 рази відносно показника 2023 року, не є актуальним, оскільки, по-перше, офіційна статистика показує занижені дані про безробіття, оскільки спирається на офіційну реєстрацію безробітних, по-друге, через значну невизначеність цього показника ринку праці. Також темпи цього зростання (~6%) відповідають загальним темпам зростання попиту на ринку праці. Так, якщо на кінець 2023 року відсоток вакансій у сфер будівництва до загальної

кількості вакансій становив 4,7%, то на кінець 1 кварталу 2024 року цей показник становив 5,0% (інформація Національного агентства кваліфікацій).

Динамічна зміна ринкових вимог до працівника потребуватиме компетентнісної реструктуризації системи професійної освіти, зокрема щодо набуття здобувачам освіти додаткових мікрокваліфікацій для роботи на певній посаді. В даний час динамізм ринку праці визначається не тільки динамізмом технологічного оновлення в ультрасучасних галузях промисловості, а й очкуваннями ринку щодо потреби в кваліфікованих працівниках.

В умовах значної невизначеності прогнози попиту на робочу силу на коротко- навіть середньострокову перспективу слід робити, виходячи з очкувань вузькогалузевого ринку праці, виокремлюючи попит на малі, середні та великі підприємства, як будуть забезпечують більший рівень релевантності прогнозів. Прикладом може бути дослідження очкувань бізнесу щодо нестачі кваліфікованих кадрів у будівельній галузі. Це очкування для цієї галузі в 2,15 рази перевищують середні показники для всіх галузей. Також спостерігається значна диференціація попиту за розміром будівельних підприємств – чим значніше підприємство, тим більший очкується дефіцит персоналу.

Найвагомішим чинником прогнозування попиту на ринку праці в післявоєнний період є невизначеність щодо закінчення війни та її наслідків. В умовах війни щоденно зростає кількість загиблих, поранених, збільшуються обсяги руйнувань, знижується народжуваність, вірогідна втрата території з її мешканцями та суб'єктами господарської діяльності. Дефіцит робочої сили в цілому та зростання диспропорцій у попиті на кваліфіковану та некваліфіковану працю призведе до скорочення можливостей формування конкурентних переваг українських галузей за рахунок дешевої робочої сили.

Ринок праці в післявоєнний період буде диференційований за регіональними та галузевими потребами у спеціалістах з відмінностями в їх якості, що зумовлює розбіжність пріоритетів управління регіональними ринками праці та визначає необхідність розподілу цих потреб на час. Це свідчить про те, що дефіцит кадрів у повоєнний період породив потребу в їх мотивації до мобільності та зумовив ранжування пріоритетів на кожному етап відбудови

економіки. На першому етапі реконструкції знадобляться фахівці будівельної та суміжних галузей. Це також створить нову причину безробіття – зниження попиту на застарі спеціальності та формування нового типу безробіття – для тих, хто не в змозі швидко оновлювати спеціальні знання. Це призведе до зменшення частки кваліфікованих робітників серед тих, хто повернеться в Україну, що, знизить показники якості робочої сили у післявоєнний час.

Таким чином, середній попит на ринку праці на всі спеціальності зростає приблизно на 6% кожний квартал. Вивчення темпів зміни індексу зміни зайнятих показало, що кількість кваліфікованих робітників майже на третину перевищує кількість некваліфікованих робітників. Виявлено, що кількість громадян України з вищою освітою, як сьогодні офіційно працевлаштовані за межами країни, на 89,9% перевищує кількість громадян з середньою освітою. Визначено, що попит на кваліфіковані кадри в за динамкою індексу зміни зайнятості, який для кваліфікованих робітників на 30% вищий, ніж для некваліфікованих.

Список використаних джерел

1. Гук, Л. та Біліченко, С. Гнучка організація роботи та мобільність робочої сили в економічно нестабільному середовищі. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Серія: Економічні науки.* 2022. №2(65). С. 5-12.

2. Ковач В. О. Прогнозування механізму управління ринком праці. *Державне управління.* №5(20). 2019. С. 109-122.

3. Круглов В., Терещенко Д. Державна політика відновлення людського капіталу в Україні у післявоєнний період. *Менеджмент освіти. Серія: Економіка та управління.* №2. 2023. С. 21-33.

4. Маршавін Ю., Кицак Т., Василенко А. Модернізація ринку праці на основ концепції соціальної відповідальності як базової умови відновлення України. *Проблеми сучасних трансформацій.* №4. 2023. С. 23-31.

5. Малиновська О., Яценко Л. Вплив спричиненої війною вимушеної міграції за кордон на стан трудового потенціалу України в контекст соціальної стійкості. *Проблеми та перспективи економіки та управління.* №2(34). 2023. С. 7–25.